

Εκλείνω το προ εβδομάδων κείμενό μου για το βιβλίο του Ιαν ΜακΓιούαν *Μηχανές σαν κι εμένα* (εκδ. Πατάκη) με τη διερώνιση: «Μήπως η κωμωδία του Brexit συνιστά δείκτη καθολικής παρακμής της βρετανικής κοινωνίας;». Και να που ο ίδιος ο Ιαν ΜακΓιούαν απαντά στο ερώτημα με μια νουβέλα που εκδόθηκε μέσα στην ίδια χρονιά, το 2019. Λέει στην εισαγωγή του βιβλίου: «Βίαιος παραλογισμός, εκθρόνιση προς τους ξένους, αντίσταση στην υπομονετική ανάλυση, δυσπιστία προς τους εμπειρογνώμονες, κομψασμός για το εθνικό μεγαλείο, παθιασμένη πίστη σε απλές λύσεις, λαχτάρα για πολιτισμική καθαρότητα – και μια χούφτα κυνικών πολιτικών που σπεύδουν να εκμεταλλευθούν αυτές τις παρορμήσεις». Ίδου τα συστατικά καταστάσεων σαν κι αυτές που έζησε κατά κόρον η Ελλάδα και που ζει τα τελευταία χρόνια η κάποτε θαλασσοκράτειρα Μεγάλη Βρετανία, η αυτοκρατορία όπου ο ήλιος δεν έδυε ποτέ. Λέει επίσης: «Οι υπέρμαχοι του Brexit ανέλαβαν το εγχείρημα να πείσουν το εκλογικό σώμα ότι για όλα τα δεινά

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΜΙΧΑΗΛ ΜΟΙΝΟΣ

σύμμιξη της κλιαρής Τερίζα Μέι και του αποφασισμένου να πεθάνει στα χαρακώματα της εξόδου Μπόρις Τζόνσον –, προσπαθεί και εντέλει καταφέρνει να εγκαθιδρύσει μια αντίστροφη οικονομία. Σε αυτήν όσοι καταναλώνουν πληρώνονται επιπλέον από τον επιχειρηματία. Όσοι δε εργάζονται οφείλουν να πληρώσουν τον εργοδότη τους για την εξασφάλιση της θέσεως εργασίας τους. Για να σου εξάγουν τα αγαθά τους οι άλλες χώρες οφείλουν να σε πληρώσουν από πάνω (οι γερμανικές Μερτσέντες λόγω χάρη οφείλουν να φτάσουν με τα πορτ μπαγκάζ τους φίσκα στα ευρώ). Καθώς οι αποταμιεύσεις δεν επιτρέπονται, οφείλεις να καταναλώνεις σαν τρελός προκειμένου να εισπράξεις χρήματα για να εξασφαλίσεις τη δουλειά σου. Αν κάνεις ένα πανάκριβο γουικέντ στο Ριτζ του Λονδίνου θα φύγεις με μερικές χιλιάδες στερλίνες στη τσέπη. Εκατομμύρια Βρετανών ξαμολιούνται λοιπόν στα καταστήματα προκειμένου να προλάβουν να αγοράσουν τα αγαθά που θα τους εξασφαλίσουν τις θέσεις εργασίας τους μετά τις γιορτές. Το σύστημα φυσικά θα καταρρεύσει, ακόμη και ο αδελφός πρόεδρος από την άλλη μεριά του Ατλαντικού με τα απλοϊκά τουπιταρίσματά του δεν ενδίδει τόσο εύκολα στο χονδροειδές αυτό σχέδιο ενώ η πανικόβλητη γερμανίδα καγκελάρης ρωτά τον Τζιμ Σαμς: «Μα γιατί το κάνετε αυτό; Γιατί, με ποιον σκοπό, διχάζετε τη χώρα σας;». Εκείνος έχει μια σειρά επιχειρημάτων που στριφογυρίζουν στο μυαλό του: «Επειδή αυτό έκαναν. Επειδή αυτό πίστευαν. Επειδή αυτό είπαν ότι θα έκαναν. Επειδή αυτό είπε ο λαός ότι ήθελε. Επειδή εγώ έσπευσα να σώσω την κατάσταση». Και το αποκορύφωμα: «Επειδή έτσι».

Ο Ιαν ΜακΓιούαν επιστρατεύει την καφκική «Μεταμόρφωση» αναστρέφοντας τον μύθο

μας φταίει η Ευρώπη». Και παραπέρα: «Με κλασικό λαϊκιστικό τρόπο, κάτοχοι αμοιβαίων κεφαλαίων, απόφοιτοι του Ίτον, πλουτοκράτες, ιδιοκτήτες εφημερίδων, αυτοπροσδιορίστηκαν ως πολέμιοι της ελίτ. Το κόλπο τους λειτούργησε και τώρα αυτή η ελίτ των αντιελιτιστών έχει γίνει κυβέρνηση». Πρόκειται για την πλατωνική ακρασία (*Πρωταγόρας*) όπου πράττεις το κακό ενώ γνωρίζεις το καλό – έννοια στην οποία επανέρχεται στα *Ηθικά* του ο Αριστοτέλης όταν εισάγει την έννοια της ευδαιμονίας ως ταυτόσημη με την αρετή.

Ελλάδα - Αγγλία, κοντά

Τώρα που αυτό το μακρύ, ακατανόητης πλοκής, σίριαλ τέλειωσε ως βασική διαφορά από μας προκύπτει το γεγονός ότι οι Βρετανοί δεν είναι Ανατολίτες, δηλαδή δεν ξέρουν από κωλοτούμπες. Έτσι οδηγούνται εκτός Ευρώπης με μηδενική ωστόσο προετοιμασία, χωρίς σοβαρές επεξεργασίες που να αφορούν σε σειρά οικονομικοκοινωνικών τομέων, με ένα βουνό από εμπορικές και άλλες διαπραγματεύσεις να τους περιμένει προκειμένου να αυτοπροσδιορισθούν στα νέα (κατ' ουσίαν παλιά) πελάγη όπου μπαρκάρουν. Για να περιγράψει την κατάσταση, ο ΜακΓιούαν δανειζεται ευθέως στοιχεία από τον Κάφκα αλλά κι από την κλασική παρωδιακή/σατιρική βρετανική παράδοση. Καταφεύγει λοιπόν εμμέσως στον Τζόνθαν Σουίφτ. Θυμίζω ότι στο τρίτο ταξίδι του στο μυθικό νησί Λαπούτα, ο Γκιούλιβερ είχε ανακαλύψει μια χώρα όπου οι κάτοικοι – ένα είδος ελίτ που ασχολείτο αποκλειστικά με τις τέχνες, τις επιστήμες και παραδόξως καινοτόμες πρακτικές – φιλοδοξούσαν να εξορύξουν φως από τα αγγούρια (σε αντίστροφη της έννοιας της φωτοσύνθεσης όπου και οφείλεται η ζωή). Έτσι γίνεται κι εδώ, με το αίτιο να γίνεται αιτιατό και το ανάστροφο. Ο νέος πρωθυπουργός της χώρας, ο Τζιμ Σαμς – μια

Μια παράλληλη παρωδία

Ο Ιαν ΜακΓιούαν είναι πολύ ευφυής για να μπει σε καθαρή αντιπαράθεση στο πεδίο της επιχειρηματολογίας του Μπόρις Τζόνσον και της ψυχολογίας των Brexiteers. Γι' αυτό ακριβώς εφευρίσκει την έννοια του οικονομικού αντιστροφισμού προκειμένου να δομήσει την παρωδιακή κωμωδία του. Αν και, λογοτεχνικά μιλώντας, το σχήμα φαντάζει ως υπερβολικά βλακώδες, οδηγεί συχνά σε γέλιο. Είμαι δε βέβαιος ότι έχουν αντληθεί ουκ ολίγες ιδέες από την ελληνική τραγωδία και τα βαρουφάκεια οικονομικά, συν βεβαίως την υλοποίηση επί του εδάφους της οικονομίας μας, με την αναστροφή των στοιχειωδών ανθρωπίνων παραδοχών που τη συνοδεύουν (π.χ. περί την παραγωγικότητα ή περί την πολύπαθη αξιολόγηση). Ωστόσο η Μεγάλη Βρετανία μάς ξεπέρασε. Όσο κι αν αυτό θίγει τον εθνικό μας εγωισμό, προσφέρει βρε αδερφέ και μια ανακούφιση για όσα ακούσαμε και πάθαμε την τελευταία δεκαετία. Πράγματι, πολιτικές φιγούρες σαν τον Λαφαζάνη και την Κωνσταντο-

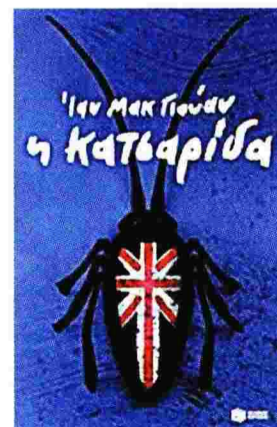
Η έξοδος της Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως πηγή έμπνευσης του Ιαν ΜακΓιούαν

Ιαν ΜακΓιούαν

Γιατί Brexit; Γιατί ε

Μια νουβέλα για τον λαϊκισμό και τον ανορθολογισμό που αναποδογυρίζουν τις κοινωνικές παραδοχές οδηγώντας σε απονενομημένα διαβήματα όπως η βρετανική έξοδος από την ΕΕ

πούλου μοιάζουν πα σαν φωχά βαλκανικά υποκατάστατα της παρέας του Τζόνσον με τα αυτοκρατορικά όνειρα και τις νατβιστικές επιθυμίες τους. Το ακατανόητο δημοψήφισμά μας του '15 είναι (ευτυχώς) μια ανεστραμμένη ανάμνηση σε σχέση με το ζοφερό, σοβιετικής κοπής «Ο λαός μίλησε» που προφέρουν οι Βρετανοί. Είναι για όλα τούτα που ο ΜακΓιούαν επιστρατεύει την καφκική *Μεταμόρφωση* αναστρέφοντας τον μύθο: Ο Τζιμ Σαμς δεν είναι άνθρωπος που ξυπνάει μεταμορφωμένος σε σκαθάρι. Είναι μια κατσαρίδα, που παρεπιδημούσε στα ανάκτορα μαζί με εκατομμύρια φερομονικές ομοιές της και ξύπνησε ένα πρωί στο Γουάιτχολ μεταμορφωμένη σε αυτό το απεχθές όν, τον άνθρωπο. Αυτή λοιπόν η κατσαρίδα, ως πρωθυπουργός πλέον της Αγγλίας, θα αναλάβει την υλοποίηση του σχεδίου του Αναστροφισμού, μαζί με τις λοιπές κατσαρίδες του νεόκοπου υπουργι-

Ιαν ΜακΓιούαν
Η ΚΑΤΣΑΡΙΔΑ
Μτφ. Κατερίνα Σχινά,
Εκδ. Πατάκη, σελ. 141
Τιμή 7,90 ευρώ

κού συμβουλίου. Οι δύσπιστες κατσαρίδες θα εξοντωθούν, οι ομόλογες κατσαρίδες από άλλες πειρίες θα προσεγγισθούν και η απόλαυση της εξουσίας για την εξουσία θα συνοδεύσει τον Τζιμ Σαμς σε όλη τη σύντομη καριέρα του. Σύντομη γιατί δεν θέλει και πολύ για να καταστραφεί μια κοινωνία για πολλές γενιές. Ικανοποιημένος από την απόλυτη επιτυχία του και ενώ η φτώχεια, η βρώμα, η άγνοια και η δυστυχία είναι βέβαιο πια ότι θα βασιλεύσουν, ο Σαμς και το λοιπό υπουργικό συμβούλιο θα μεταμορφωθούν ξανά σε κατσαρίδες και θα επιστρέψουν θριαμβευτικά στα υπόγεια των ανακτόρων: στο σκοτάδι του είδους τους, ενός είδους που ευνοείται από τη φτώχεια και τα απορρίμματα και απεχθάνεται τον πλούτο, την ευημερία, την κοινωνική υγιεινή και την επιστημονική πρόοδο. Εν πολλοίς ανατριχιαστική η παραβολή, με ισόποσες δόσεις εύστοχου και μπουφόνικου κίουμορ, προτίθεται

ΕΙΣΙ

να τέρψει και να παρηγορήσει, όχι πάντως να λυτρώσει. Η μεταφορά της καταρίδας είναι μάλλον άστοχη για να χαρακτηρίσεις τους αντιπάλους σου, όταν μάλιστα τους εντοπίζεις στους υπερηλίκους, τους ξενοφοβικούς, και τους πτωχούς τω πνεύματι. Ειδικά μάλιστα, αφότου η λέξη καταρίδα απετέλεσε τον προσφυή χαρακτηρισμό των Τούτσι από τους Χούτου στη γενοκτονία της Ρουάντας και του Μπουρούντι, συνιστά μια απευκταία αναφορά κακού γούστου. Μπορούσε ασφαλώς να έχει εφευρεθεί ένα ανεκτότερο έμβιο ον, με καλύτερα, λογοτεχνικά μιλώντας πάντα, αποτελέσματα. Όπως και να το κάνουμε οι ικανότητες στη σάτιρα του ΜακΓιούαν δεν είναι αντίστοιχες αυτών του Τζόνναθαν Σουίφτ ή του Αλεξάντερ Πόουπ. Και η βρετανική περιπέτεια έχει αφήσει πιθανότατα καθημαγμένη κάθε κόγχη της άλλοτε αυτοκρατορίας, ακόμη και τον πολιτισμό – όπως άλλωστε και στα καθ' ημάς.

ΥΓ προς γονείς: Ξανασκεφτείτε πριν στείλετε τα παιδιά σας στην Αγγλία για σπουδές. Δεν αποκλείεται ακόμη κι η Οξφόρδη να μην είναι πια παρά ο μύθος της.